

II. Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΩΣ ΜΑΘΗΣΙΣ ΚΑΙ ΩΣ ΕΙΔΟΛΟΓΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ

‘Ο λόγος εἶναι γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου οὐσιῶδες. Δι’ αὐτοῦ νοεῖ ἐνδιαθέτως τὰ πράγματα καὶ ἐκφράζει πρὸς τοὺς ὄλλους προφορικῶς τὰ νοήματά του. ‘Η θεωρία τῆς ἀγωγῆς ὅμα τῇ διαμορφώσει της δρίζει τὸν λόγον ως τὸ βασικὸν μέσον παιδείας. ‘Η διδασκαλία μαθημάτων δι’ αὐτοῦ τρέφει καὶ αὔξανει τὴν ψυχὴν τοῦ διδασκούντου, κατὰ τὴν προσφυτικήν παρατήρησιν τοῦ Σωκράτους¹.

‘Η διδασκαλία ως μέσον παιδείας ἀφ’ ἐνὸς μὲν παρέχει γνώσεις καὶ μαθήσεις εἰς τὸν διδασκόμενον, ἀφ’ ἑτέρου δὲ ἀνακινεῖ εἰς τὴν ψυχὴν του ὅλας τὰς ὑπαρχούσας δυνάμεις, τὰς κινητοποιεῖ καὶ τὰς ἔξελίσσει. ‘Η ικανότης ἀντιληφεως πραγμάτων καὶ φαινομένων δεῖνεται, ἡ κατανόησις σχέσεων τελειοποιεῖται. ‘Η κρίσις καὶ διάκρισις καθίσταται περισσότερον εύκινητος, λεπτή καὶ διεισδυτική. ‘Η ἐκτίμησις καὶ ἀξιολόγησις διεγείρεται συνεχῶς κατὰ τὴν διδασκαλίαν περὶ προσώπων, πράξεων καὶ συμβάντων Ιστορικῶν.

‘Η μάθησις ως ἀπόκτησις γνώσεων διὰ διδασκαλίας ἐκ τῶν περιοχῶν εἴτε τῆς φύσεως, εἴτε τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, συμπληρούται διὰ τῆς εἰδολογικῆς μορφώσεως, τῆς ἀποτελούσης ἀχώριστον παρακολούθημα πάσης διδασκαλίας. Δὲν λαμβάνει χώραν μόνον πλουτισμὸς καὶ καταγραφὴ εἰς τὴν μνήμην γνώσεων, ἀλλὰ διαπλάσσεται καὶ τὸ εἶδος, δηλαδὴ ἡ μορφὴ ὅλων τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν.² Αμφότερα ταῦτα συνυφαίνονται. ‘Ολόκληρος ἡ διδακτικὴ θεωρία, ἀναζητούσα τρόπους ἵνα προαγάγῃ τὸ ἔργον τοῦ διδάσκειν, προάγει ἀμφότερα τὰ ἐπακολουθήματα ταῦτα.

Τὸ σχολεῖον εὗσε μνήμης, τὸ δποῖον ἐκυριάρχει μέχρι τοῦ 18ου αιώνος, διημρύνθη ως πρὸς τοὺς σκοπούς τῆς διδακτικῆς ἐργασίας. ‘Ἐπανεκτιμᾶται τώρα τὸ ἔργον τῆς μαιείας ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς διδασκαλίας, ως τὴν διεκήρυξεν δ Σωκράτης ἐν τῷ Θεαίτητῳ³. ‘Η μαιεία αὗτη τῆς ψυχῆς τῶν νέων διὰ τῆς διδασκαλίας, γεννῶσα τὴν κατάστασιν τοῦ θαυμάζειν, εἶναι ἐκείνη ἥτις «θράσττει» καὶ φέρει «ἐν ἀπορίᾳ πολλῆ» τὴν ψυχὴν των, ἐπιτυγχάνουσα δι’ ὅλων τούτων ἐν τέλει εἴτε νὰ τὴν καταστήσῃ γόνιμον πρὸς τὰ καλά, εἴτε νὰ τῆς

1. «Τρέφεται δέ, ὡς Σώκρατες ψυχὴ τίνει; Μαθήμασι δήπου, ήν δὲ έγαντα» Πρωταγόρας 313 C.

2. Θεαίτητος 148 E, 150 C - 151 D.

μεταδόση τὴν συνείδησιν, δτι «κανή ἔστι» καὶ δέον νὰ μεριμνήσῃ, δπως φθάσῃ εἰς πληρότητα¹.

Ο Kant εἰς τὸ ἔργον του «Θεμελίωσις τῆς Μεταφυσικῆς τῶν ἡθῶν» τονίζει ἐπιμόνως τὴν ἀνάγκην τῆς γενέσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ πάσης διδασκαλίας. Τοῦτο προσδιορίζον τὴν βούλησιν τοῦ διδασκομένου τὸν καθιστᾶ ἵκανδν νὰ μὴ περιορίζεται μόνον εἰς καταγραφὴν καὶ ἀπομνημόνευσιν μιᾶς διδαχθείσης ὅλης, ἀλλὰ νὰ βλέπῃ προβλήματα καὶ περιοχὰς προβλημάτων, τὰ δποῖα δ ἕδιος νὰ ἀναλαμβάνῃ δπως διερευνήσῃ καὶ λάβῃ θέσιν ἔναντι τούτων.

Ο "Ἐρβαρτος θὰ προβάλῃ τὴν ἀπαίτησιν ταύτην συστηματικῶς τερον εἰς τὰ ἔργα του «Γενικὴ Παιδαγωγικὴ» καὶ «Διάγραμμα παιδαγωγικῶν μαθημάτων». Διασαφεῖ τὸ ἐνδιαφέρον ώς ἐν εἴδος ἐντόνου ἐφελκύσεως τῆς προσοχῆς μας διὰ τῆς διδασκαλίας πρὸς ώρισμένα πράγματα, πρὸς ώρισμένας παραστάσεις καὶ κύκλους παραστάσεων. Υποδεικνύει τὴν πλειονότητα διαφερόντων. Τὰ διακρίνει εἰς ἐνδιαφέροντα γνώσεως ἀτομικῆς καὶ ἐνδιαφέροντα συμμετοχῆς εἰς κοινὴν ζωὴν.

Ἐνδιαφέροντα γνώσεως εἶναι: 1ον τὸ ἐμπειρικὸν ἐνδιαφέρον τὸ ἐκδηλούμενον διὰ τὴν γνῶσιν τῶν φαινομένων τῆς φύσεως καὶ τῆς ιστορίας, 2ον τὸ θεωρητικὸν ἐνδιαφέρον τὸ ἀναζητοῦν ἐρμηνείας τῶν φαινομένων, τὴν ἀνεύρεσιν αἰτίων, τὴν διατύπωσιν νόμων καὶ κανόνων, 3ον τὸ καλαισθητικὸν ἐνδιαφέρον τὸ ἐπιζητοῦν τὴν ἀντίληψιν καὶ κτῆσιν τοῦ ώραίου εἴτε εἰς τὴν φύσιν εἴτε εἰς τὴν τέχνην, εἴτε εἰς τὴν ζωὴν.

Ἐνδιαφέροντα σημμετοχῆς εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν εἶναι: 1ον τὸ συμπαθητικὸν ἐνδιαφέρον, τὸ δποῖον παραθεῖ εἰς τὴν μέθεξιν ἐν τῇ ζωῇ καὶ ταῖς τύχαις τῶν ἄλλων ἀτόμων, 2ον τὸ κοινωνικὸν ἐνδιαφέρον τὸ συνδέον μὲ τὴν ζωὴν δλοτήτων ώς τῆς οἰκογενείας, τῆς πολιτείας τοῦ ἔθνους, τῆς ἀνθρωπότητος, 3ον τὸ θρησκευτικὸν ἐνδιαφέρον τὸ γεννῶν τὴν τάσιν συνδέσεως ψυχικῆς πρὸς τὴν πηγὴν τοῦ Εἶναι, πρὸς τὸ ἀπόλυτον τὸ διέπον τὸν κόσμον τὸ ὑπερκείμενον τῶν μηχανικῶν δυνάμεων καὶ κατευθύνον αὐτάς.

Η κοινῶς κρατοῦσα ἀντίληψις, δτι εἰς τὸ σχολεῖον διδάσκονται ἀπλῶς γνώσεις, ἐκφράζει τὸν καθιερωμένον τρόπον ἐπιδράσεως, ἐπειδὴ διδάσκονται κυρίως μαθήματα χωριστά, τεμαχισμένα κατὰ κεφάλαια. Η τοιαύτη κατάτμησις προέρχεται ἀφ' ἐνδος μὲν ἀπὸ τὴν στενότητα τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς συνείδήσεως, ἀφ' ἔτέρου δὲ ἀπὸ τὴν ποικιλίαν τῶν κλάδων γνώσεων καὶ μαθήσεων.

1. Αότοθι 155 D, 187 D, 210 B - D.

‘Ο ἔνεκα τῶν λόγων τούτων δμως τεμαχισμὸς πρέπει νὰ ὑπερβαίνεται κατὰ τὴν ἀγωγὴν οἰασθῆποτε βαθμίδος. ‘Αλλως δύναται νὰ γεννηθῇ εἰς τὸν ἐκπαιδευόμενον ἡ ἐντύπωσις, διὰ τοσον ἡ φύσις δσον καὶ ἡ ἴστορία οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ φαινόμενα ἀσύνδετα ἀλλάσσοντα ἀκαταπαύστως καὶ ἀρρύθμως. ‘Η ἔφεσις δμως πρὸς γνῶσιν, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον τῆς παιδείας, δὲν ζητεῖ ἀποσπάσματα, ἀλλὰ συνολικὰς ἀπαντήσεις περὶ κόσμου, περὶ ζωῆς, περὶ ἀνθρώπου, περὶ καλοῦ ἢ κακοῦ, περὶ γενικοῦ ἢ μερικοῦ.

‘Οτε ἡρχισε νὰ διαμορφώνεται ἡ θεωρία περὶ παιδείας διὰ τοῦ πλάτωνος, ἐτονούσθη ἰδιαιτέρως ἢ ἀνάγκη τῆς ὑπερβάσεως τοῦ διδακτικοῦ τούτου σταδίου, τοῦ τεμαχισμοῦ τῶν γνώσεων. ‘Ως σκοπὸς τῆς γνησίας παιδείας ὑποδεικνύεται παρ’ αὐτοῦ ἡ καθοδήγησις καὶ χειραγώγησις τοῦ παιδευομένου, ὅστε νὰ βλέπῃ τὰς ὅπισθεν τῶν φαινομένων ὑπαρχούσας σταθερότητας καὶ ἀρχάς. Ρητῶς λέγει ὁ Πλάτων, διὰ πρέπει νὰ ὑπερβαίνωνται «τὰ χύδην μαθήματα παισιν ἐν τῇ παιδείᾳ γενόμενα», νὰ διδάσκεται ἡ συνάφεια τούτων μεταξύ των, ὅστε νὰ ἀπαρτίζεται «σύνοψις οἰκειότητος ἀλλήλων τῶν μαθημάτων καὶ τῆς τοῦ δυτος φύσεως»¹.

Ζητεῖται ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον καὶ σήμερον χαρακτηρίζεται ως συνολικὴ θεωρία περὶ κόσμου καὶ περὶ ζωῆς. ‘Η ἀνάγκη αὗτη πρέπει νὰ θεραπεύεται εἰς τὰς ἡμέρας μας μὲ μεγαλυτέραν ἐπιμονήν, ἔνεκα τῆς ὑπερσυσσωρεύσεως λεπτομερειακῶν γνώσεων. ‘Η συσσώρευσις αὗτη ἐπαυξάνει τὸν κίνδυνον πτώσεως εἰς σύγχυσιν παιδευτικήν καὶ σχετικισμὸν παιδευτικόν.

‘Ο σχετικισμὸς μεταδιδόμενος εἰς νέους ἀνθρώπους ως μέτρον περὶ ζωῆς καταλήγει εἰς ὀλεθρίας συνεπείας. ‘Ο κίνδυνος ἐξ αὐτοῦ εἶναι μέγας, διότι ἔχει καὶ τοὺς θεωρητικούς του ὑπερμάχους, τοὺς ὑποστηρίζοντας, διὰ μόνον αὐτοῦ τοῦ εἴδους γνῶσις ὑπάρχει. Εἶναι ἡ τάσις τοῦ θετικισμοῦ τοῦ ἐκτραφέντος κατὰ τὸν παρελθόντα αἰώνα καὶ ἔχοντος καὶ σήμερον τοὺς ὀπαδούς του ὑπὸ ποικίλα δόντα. Θετικισμὸς εἶναι ἡ ἀντίληψις ἐκείνη περὶ λειτουργίας τῆς γνώσεως, τὸσον τῆς στοιχειωδεστέρας δσον καὶ τῆς συνθετωτέρας, νὰ ἀσχολήται μὲ γνώσεις ἀπομεμονωμένας. Μὲ ἐν φαινόμενον, τὸ ὅποῖον μόνον αὐτὸν νὰ μάθῃ ὁ παιδευόμενος, ἐάν τοθι ἔχῃ ἐξακριβωθῆ, ἢ μόνον αὐτὸν νὰ ἐρευνήσῃ ὁ ἐρευνητής, ἐάν πρόκειται περὶ ἐρεύνης ψηλοτέρας βαθμίδος.

Πᾶς μυούμενος δμως εἰς τὴν γνῶσιν καὶ πᾶς καθοδηγούμενος ζητεῖ νὰ φωτίσῃ τὸ πνεῦμα του, ἐπειδὴ αἰσθάνεται εύρυτέρας ἀπό-

1. Πολιτ. 537 C.

ρίας. 'Επειδὴ θέλει μίαν εἰκόνα ένιαταν καὶ ἀρτίαν δι' ὅσα βλέπει, ἐπειδὴ περιμένει μίαν ἀπάντησιν συνολικωτέραν δι' ὅσα θαυμάζει.

'Υπάρχουν οἱ ἀντιλέγοντες ἐν προκειμένῳ, δτι αἱ συνολικαὶ αὗται εἰκόνες καὶ ἀπαντήσεις ἀλλάσσουν ἀνὰ πᾶσαν γενεάν. 'Επομένως, λέγουν, πρέπει νὰ μὴ χρονοτριβῶμεν ἐκπαιδεύοντες τοὺς νέους μὲ συνολικὰς θεωρίας.

Λησμονοῦμεν δμῶς οὗτοι, δτι ἀκριβῶς πᾶσα γενεὰ δὲν εὐχαριστεῖται νὰ παραλαμβάνῃ ἑτοίμην ἀπὸ τὴν προηγουμένην μίαν τυποποιημένην εἰκόνα, θέλει νὰ διαμορφώσῃ ἢ ίδια τὴν ίδικήν της μὲ τὰ εἰς τὴν διάθεσιν της σύγχρονά της στοιχεῖα. Αὔτδ ἀποτελεῖ καὶ τὸ στοιχεῖον ἀνανεώσεως τοῦ πνεύματος

Πᾶς νέος ἀνθρωπος, δσον καὶ δν τοῦ λέγουν οἱ μεγαλύτεροι του τί εἶναι κόσμος, τί εἶναι ζωὴ, θέλει νὰ σχηματίσῃ ὁ ίδιος ἀντιληψιν συνάπτων τὰς καθ' ἔκαστον γνώσεις καὶ ἐπεξεργαζόμενος αὐτὰς διὰ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς του, τῶν ζητουσῶν τὴν ἐποπτείαν συνδλῶν. Τὸ βλέπομεν σήμερον γύρω μας μὲ τὴν ἀναστάτωσιν ποὺ προεκάλεσαν αἱ φυσικαὶ καὶ τεχνικαὶ ἐπιτεύξεις.

'Εὰν οἱ ἀναλαμβάνοντες νὰ καθοδηγήσουν αὐτοὺς μορφωτικῶς παραλείψουν τὸ ἔργον τοῦτο, τότε οἱ ἐκπαιδευόμενοι θὰ ἀναζητήσουν νὰ λάβουν ἀπαντήσεις ἀπὸ ἄλλας πηγάς, δχι πάντοτε καθαράς. 'Ακριβῶς χρειάζεται νὰ δίδωμεν ἡμεῖς τὰς ἀπαντήσεις ἐπὶ τῶν μεγάλων ἔρωτημάτων, ίνα τοὺς προφυλάξωμεν ἀπὸ τὰς ψευδεῖς λύσεις.

'Ο κόσμος καὶ ἡ ζωὴ διὰ τῆς ἀκαταπαύστου ἔρεύνης προσφέρουν συνεχῶς νέας μεγαλειώδεις ἀπόψεις πρὸς τὰς δποῖας πρέπει νὰ στρέφωμεν τὸ βλέμμα τῶν μαθητῶν μας.

III. Η ΑΤΟΜΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΙΣ

A'. Η ΨΥΧΟΓΝΩΣΙΑ ΩΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΕΩΣ

Τὸ σχολεῖον δὲν ἀσκεῖ μόνον δμαδικὴν ἐπίδρασιν διὰ κοινῶν ἐνεργειῶν ἐπὶ τῶν μαθητῶν δλῶν τῶν τάξεων, δς καὶ ἐκάστης τάξεως διὰ τῶν ἐν αὐτῇ δμαδικῶν ἔργασιῶν. Παρέχει καὶ μόρφωσιν ἀτομικὴν δι' ἐπιδράσεων καὶ μέσων προσαρμοζομένων εἰς τὴν ίδιοτυπίαν ἐκάστου.

'Ιδιαιτέρως εἰς δλους ἐκείνους, οἱ δποῖοι συναντοῦν δυσχερείας διὰ πρόδον παρέχεται μία βοήθεια καθοριζομένη ἀναλόγως τῆς ἀτομικότητος των.

Τοῦτο ἄλλοτε ἡσκεῖτο ἀνελλιπῶς ἀπὸ τοὺς ἐμπείρους λειτουργούς, οἵτινες ἐκεῖθεν ἀπεκλήθησαν καθηγηταὶ ἢ δημηγηταὶ. Οὗτοι ἔδια-

φοροποίουν τὴν ἐπίδρασίν των. 'Η κατ' ἄτομον ἀπασχόλησις ἐκείνη
ἥτο τι τὸ ἀποφασιστικὸν εἰς τὸ παιδευτικὸν ἔργον καὶ ἡ ἀσκησίς τῆς
ἐθεωρήθη ἀνέκαθεν ὥστι αὐτονόητον, πολὺ πρὸ τῶν διακηρύξεων
τοῦ Ρουσσώ, διὰ ἡ ἀγωγὴ πρέπει νὰ ἔχῃ ἀφετηρίαν τὴν γνῶσιν τῆς
ψυχῆς ἐκάστου παιδός.

Είς τάς ήμέρας μας έχομεν μίαν εύρειαν διερεύνησιν τῶν δρων,
οἵτινες ὑποβοηθοῦν τὴν ἀσκησιν τῆς καθοδηγήσεως.

Στοιχεῖα καθοδηγητικά πρὸς γνῶσιν τῆς ἀτομικότητος ἐκάστου μαθητοῦ εἰναι τὴν ἡλικία του, τὴν κοινωνική καὶ οἰκογενειακή προέλευσις, τὸ ἀτομικόν του ἱστορικὸν καὶ τὴν σωματική του κατάστασις, τὴν ἔμφανσις καὶ συμπεριφορά του τόσον ἐντὸς τῆς τάξεως δυνών καὶ καθ' ὅλην τὴν σχολικὴν ζωὴν, τὴν ἐπίδοσίς του εἰς τὰ διάφορα μαθήματα καὶ διάφορα μαθήματα, τὴν ψυχικῶν λειτουργιῶν διακριθῆνας.

Τὰ δεδομένα ταῦτα προσδιορίζουν τοὺς τρόπους ἀτομικῆς καθοδηγήσεως καὶ ἐπιδράσεως.

α'. Η ηλικία του τροφίμου.

‘Η πρώτη έπαφή τοῦ Ικανοῦ ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ μετὰ τοῦ τροφίμου προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν διαπίστωσιν, δτὶς ὁ ἐκπαιδευόμενος παῖς ή Ἐφηβος δὲν εἶναι μία μικρογραφία ώριμου ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι εἰς *homunculus*, ἀλλ’ ἐν ἀνθρώπινον πλάσμα εύρισκόμενον εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως του, τόσον τῆς σωματικῆς, δοσον καὶ τῆς ψυχικῆς. ‘Η προϋπόθεσις αὗτη εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχῃ σαφής, διότι ἀμέσως προφυλάσσει τὸν παιδεύοντα ἀπὸ μίαν ἔξέγερσιν που αἰσθάνεται δ ἀμύητος εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς παιδείας, ἐπειδὴ δ μαθητής του δὲν τοῦ δμοιάζει. Λησμονεῖ ἐν προκειμένῳ, δτὶς, ἐάν τοῦ δμοίαζε, δὲν θὰ ἥτο κανονικὸς παῖς ή Ἐφηβος, τόσον ψυχολογικῶς δοσον καὶ βιολογικῶς. Τότε θὰ ἥτο μικρόμεγας.

‘Η ἀνάπτυξις ή ἔξελιξις εἶναι μία κατάστασις ζωῆς τοῦ ἀτόμου ἀναφερομένη εἰς τὴν σωματικήν, διανοητικήν, συναισθηματικήν, βουλητικήν καὶ ἡθικήν σφαῖραν του. Παιδεία εἶναι ἡ ὑποβοήθησις τῆς ἀναπτύξεως καὶ δλοκληρώσεως. ’Απαραίτητον τυγχάνει νὰ γνωρίζωμεν τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως, διστοιχίαν συμφώνων πρὸς αὐτὴν καὶ τὰς δυνατότητάς της καὶ δχι κατ’ ἀντίθεσιν πρὸς αὐτήν.

‘Η πορεία αυτή εἰς ἕκαστον ἔτος παιδικῆς καὶ νεανικῆς ζωῆς
έμφαντει δὲ λαταρίας δυνατότητας ἐπιδράσεως καὶ ἄλλας ἐπιταγὰς βοη-
θείας. Τοῦτο δέον νὰ βλέπῃ εἰς τὸ καθ’ ἕκαστον ἀτομον διπαιδεύ-

τῆς. Ή ανάγκη αὕτη υπάρχει συνεχῶς, διότι δὲν εἶναι πάντοτε οἱ μαθηταὶ μιᾶς τάξεως τῆς αὐτῆς ἡλικίας, ὅστε νὰ ἐφησυχάζῃ, σκεπτόμενος δτι οἱ 30 ή 50 ἀποτελούντες τὴν τάξιν εἶναι δμοῖου τύπου. Παραλείπομεν ως αὐτονόητον τὸ ἐκ τῆς σχολικῆς πράξεως δεδομένον, δτι δὲ αὐτὸς λειτουργὸς κατὰ τὸ αὐτὸ σχολικὸν ἔτος ἀσχολεῖται μὲ τροφίμους διαφόρων ἡλικιῶν, ἀφοῦ διδάσκει εἰς τάξεις ἀπεχούσας μεταξύ των.

Ἡ ἀνάπτυξις εἶναι ἐκδιπλωσὶς καὶ δργάνωσὶς τοῦ ἐντὸς τοῦ νέου ἀνθρώπου δυνάμει υπάρχοντος. Ἡ ἐκδιπλωσὶς καὶ δργάνωσὶς αὕτη υποβοήθηται ἢ παρακωλύεται ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ κακὴν μορφωτικὴν ἐπιδρασίν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν ἢ μὴ ὑπαρξίν μορφωτικῆς ἐπιδράσεως. Παντὸς ὑγιοῦς νέου ἡ ἀνάπτυξις εἶναι συνολική. Δὲν ἔξελισσονται μόνον σωματικὰ ἢ μόνον ψυχικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ ὁλόκληρος ἢ σωματοψυχική του ὑπόστασις. Ὑπάρχει ἐν μέτρον κανονικότητος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην. Ἡ συνύπαρξις ἐνδὲς ἀριθμοῦ ἀτόμων εἰς μίαν τάξιν δίδει μίαν ἰδέαν, κατὰ πρῶτον ἐμπειρικῶς, διὰ τὸ μέτρον τοῦτο αὐξήσεως καὶ ὀριμάνσεως. Ὁ ἐμπειρος διδάσκαλος τὸ διαισθάνεται καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς αὐτὸ ἀποφαίνεται, ἐάν εἰς τρόφιμος εἶναι κανονικός, ὑπὲρ τὸ κανονικόν ἢ ύπὸ τὸ κανονικόν. Ἡ ψυχολογικὴ θεωρία ἔχει διερευνήσει καὶ περιγράψει λεπτομερῶς τὴν πορείαν ταύτην ἀναπτύξεως κατὰ ἡλικίας διαμορφώσασα ἴδιαίτερον κλάδον γνώσεως ἢ σπουδῆς, τὸν τῆς ψυχολογίας τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου, ἀπαραίτητον διὰ πάντα ἐκπαιδευτικόν.

Ἡ ἀνάπτυξις εἰς ἕκαστον ἀτομὸν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ μέσον, βραδύτερον, ἢ ταχύτερον ρυθμόν. Τοῦτο δδηγεῖ τὸν διδάσκαλον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ψυχογνωσίαν περὶ ἕκαστου τροφίμου.

Ο μέσος ἀκριβῶς ρυθμὸς ἀναπτύξεως δὲν πρέπει νὰ παραβιάζεται οὔτε ἀπὸ τὸ σχολεῖον οὔτε ἀπὸ τὸν γονέα. Οἱ Στωϊκοὶ ἔδιδασκον «ζῆν δμολογουμένως τῇ φύσει». Δι’ ἡμᾶς προβάλλεται τὸ καθῆκον «παιδεύειν δμολογουμένως τῇ φύσει». Κοινῶς δμιλούμεν περὶ ἡλικίας πρὸς παράστασιν τοῦ γεγονότος τῆς ἀναπτύξεως, διότι μέτρον παραστάσεως λαμβάνομεν τὸν φυσικὸν χρόνον, τὸν δποῖον διανύει ζων ἐν νέον ἀτομὸν.

Ἡ βιολογικὴ καὶ ψυχολογικὴ διερεύνησις δμως τοῦ νέου ἀνθρώπου μᾶς πληροφορεῖ, δτι δὲν ἔχομεν μόνον χρονολογικὴν ἡλικίαν εἰς τὰ ἀτομα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα εῖδη ἡλικίας. Θὰ ἥδυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν βιολογικὴν ἡλικίαν, νοητικὴν ἡλικίαν, παιδευτικὴν ἡλικίαν, κοινωνικὴν ἡλικίαν, συναισθηματικὴν ἡλικίαν καὶ ἡθικὴν καὶ βουλητικὴν ἡλικίαν.

Βιολογική ήλικια είναι έκεινη, ήτις σημειώνεται διά τῆς έμφανσεως τῶν στοιχείων ώριμάνσεως τοῦ δργανισμοῦ εἰς δυναμισμὸν καὶ λειτουργίαν τῶν συστημάτων του, δυναμένη νὰ είναι πρώ̄μος, δψιμος ἢ ούδέποτε έμφανισθεῖσα. Τὸ νήπιον ἐπὶ παραδείγματι, τὸ δικοῖον είναι δύο ἔτῶν, ἀλλὰ μετακινεῖται ἀκόμη μὲ χεῖρας καὶ πόδας, ἔχει μὲν χρονολογικὴν ήλικιαν δύο ἔτῶν, ἀλλὰ βιολογικὴν κάτω τοῦ ἑνὸς ἔτους ὡς πρὸς τὸ γνώρισμα τοῦτο.

"Εχομεν τὸν παιδισμὸν (Infantilismus) ὡς μόνιμον κατάστασιν, καθ' ἥν ἡ χρονολογικὴ ήλικια είναι μεγάλη, ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τοῦ δργανισμοῦ μένει εἰς τὸ παιδικὸν στάδιον. Τοῦτο είναι ἕκδηλον καὶ εἰς τὴν δμιλίαν καὶ εἰς τὴν γενετήσιον ἔκδήλωσιν καὶ εἰς τὴν κίνησιν καὶ εἰς τὴν σωματικὴν διάπλασιν. "Εχομεν τὸν ἐφηβισμὸν (Pubertilismus), δηλαδὴ τὴν παραμονὴν εἰς σωματοψυχικὴν κατάστασιν ἐφῆβου πάρα τὴν προχωροῦσαν χρονολογικὴν ήλικίαν μέχρι καὶ ἀρχομένου γήρατος. "Εχομεν ἀντιθέτως πρω̄μοτέραν ἀνδροποίησιν καὶ γυναικοποίησιν."Εχομεν ἐπίσης παρακμὴν πρω̄μον, γηρασμὸν πρω̄μον, δπως καὶ ἀκμὴν καὶ σφρίγος δψιμον.

Η νοητικὴ ήλικια είναι ίκανότης τοῦ ἐπιτελεῖν νοητικὰς ἔργασιας συμφώνως πρὸς τὴν μέσην ἀπόδοσιν τῶν ἔχόντων τὴν αὐτὴν χρονολογικὴν ήλικίαν. Αὕτη εἰς τὰ διάφορα ἀτομα ποικίλλει ὑπερβαίνουσα ἢ ὑπολειπομένη τοῦ κανονικοῦ. Συναφής είναι ἡ γλωσσικὴ ήλικια, ἡ δύναμις δηλαδὴ ἐκφράσεως διατάξεως καὶ παραστάσεως τῶν ἴδεων καὶ σκέψεων.

Η παιδευτικὴ ήλικια είναι μία κατάρτισις εἰς γνώσεις καὶ δεξιότητας προερχομένη ἀπὸ τὴν κανονικὴν φοίτησιν εἰς τὰ ώργανωμένα σχολεῖα, ήτις ἔχει μίαν μέσην ἀπαίτησιν ίκανοτήτων καὶ γνώσεων. Συχνὰ δὲν συμβαδίζει μὲ τὴν τεκμηριουμένην ἀπὸ τὸν τίτλον σπουδῶν διάρκειαν φοιτήσεως εἰς σχολεῖα. Τοῦτο βλέπομεν εἰς τὰς ἔξετάσεις τῶν ἀνωτάτων σχολῶν, δπου διαπιστοῦται, δτι συχνὰ ἀπολυτηριούχοι ἔχοντες κατὰ τεκμήριον περατώσει σπουδὰς 12 ἔτῶν κατὰ τὴν δοκιμασίαν εὑρίσκονται νὰ ἔχουν τριῶν ἢ καὶ τεσσάρων ἔτῶν μικροτέραν παιδευτικὴν ώριμανσιν.

Η κοινωνικὴ ήλικια είναι ἡ ἐκ τῆς ἀναστροφῆς μετ' ἄλλων προσώπων ἀναπτυσσομένη εἴτε ἐνωρίτερον εἴτε βραδύτερον καὶ ἔκδηλουμένη εἰς τὴν ἀνεσιν ἢ τὴν δυσχέρειαν περὶ τὴν κοινωνικότητα. Η τελευταῖα αὕτη είναι δυνατὸν νὰ μένῃ διαρκής. "Άτομά τινα ούδέποτε ἐνηλικιοῦνται κοινωνικῶς.

Η συναισθηματικὴ ήλικια είναι ἡ κατὰ μίαν διαβάθμισιν ἀλλὰ καὶ διαφοροποίησιν βίωσις ἐντυπώσεων, παρορμήσεων καὶ ἀντιδράσεων εἰς γεγονότα ζωῆς, δυναμένη νὰ είναι πρω̄μοτέρα ἢ δψιμω-

τέρα, ἢ καὶ νὰ ἐμφανίζεται μὲ στασιμότητα καὶ παραμονὴν εἰς ἐν στάδιον παιδισμόθ ἢ ἐφηβισμόθ.

Ἡ ηθικὴ καὶ βουλητικὴ ἡλικία εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς εὐαίσθησίας περὶ ἡθικὰ θέματα καὶ ἡθικὰς διακρίσεις. Εἶναι ἡ δυνατότης κυριάρχου ἐκλογῆς τοῦ ἀνωτέρου. Εἶναι ἡ ύπεύθυνος λειτουργίας σκοπῶν καὶ ἀξιῶν. Καὶ ἐδῶ ἔχομεν πρωτόμορφητα, δψιμότητα, στασιμότητα, ἀλλὰ καὶ πειθαρχίαν πολλάκις.

Ἡ ψυχολογία τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου ἐπολυπραγμόνησε μὲ τὴν ἔρευναν τῆς νοητικῆς ἡλικίας καὶ καθώρισε κλίμακας νοημοσύνης καὶ δείκτας νοημοσύνης μὲ τρόπους ύπολογισμοθ, τοὺς δποίους ἀναπτύσσει ἡ Γενικὴ Ψυχολογία. Ἡ προηγηθεῖσα δμως διασάφησις δεικνύει πόσον ὑστερεῖ ἡ τοιαύτη ψυχογνωσία εἰς τὸ νὰ ἐποπτεύῃ δλατὰ πραγματικὰ δεδομένα. Ὑστερεῖ, διότι τὴν ούσιαν τῆς ψυχοσύνθεσεως τὴν περιορίζει εἰς μόνην τὴν συλλογιστικὴν δύναμιν καὶ παραβλέπει τὰς ἄλλας ψυχικὰς περιοχάς.

Ἐπομένως θέλοντες νὰ σχηματίσωμεν ψυχογνωσίαν περὶ τῶν τροφίμων μας, ώς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν διὰ τὴν παιδευτικήν των καθοδήγησιν, πρέπει νὰ εύρύνωμεν τὸ βλέμμα μας ώς πρὸς τὴν πορείαν ἀναπτύξεως ἀναλόγως τῆς ἡλικίας.

β'. Ἡ κοινωνικὴ προέλευσις.

Ἡ ψυχογνωσία τῶν τροφίμων ἐνδὲ ἐκπαιδευτικοθ ἰδρύματος προσανατολίζεται, μετὰ τὴν θεώρησιν τῆς ἡλικίας, εἰς τὸ θέμα τῆς κοινωνικῆς προελεύσεως ἐκάστου. Ἔχει σημασίαν ἐάν οὗτος προέρχεται ἐκ τῆς ὑπαίθρου, ἢ ἐκ τῆς μικρᾶς ἢ μεγάλης πόλεως. Ἡ ὑπαίθρος ἔχει πάντοτε χαρακτηριστικὸν τὴν ἔλλειψιν πολλῶν ἀξιῶν πολιτισμοθ, τὴν συντηρητικότητα, τὴν βραδύτητα εἰς ἀλλαγὰς τῆς ζωῆς. Ἀκόμη καὶ δταν συμβαίνουν, ἀναφέρονται εἰς τὸν ἔξωτερικὸν ὑλικὸν πολιτισμόν. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἴσχυρᾶς συνδέσεως τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν γῆν καὶ πρὸς τὸ τοπεῖον, τὸ δποίον βλέπει νὰ τὸ περιβάλλῃ παραμένον αἰωνίως τὸ αὐτό. Ἐπειτα γίνεται ἐκεῖ μία βίωσις ἀμεσος καὶ συνεχῆς τῶν φυσικῶν ρυθμῶν μὲ τὴν κανονικότητά των καὶ τὴν αἰωνίαν ἀνακύκλησιν. Αὕτα ἀπορροφοῦν τὴν σκέψιν τῶν κατοίκων καὶ τοὺς γεννοῦν θρησκευτικὰς σκέψεις λόγῳ τῆς ἐν τῇ περιβαλλούσῃ φύσει ἀποκαλύψεως τῆς ζωῆς ώς ἀκαταπαύστου δημιουργίας. Ἡ μεγάλη πόλις ἀντιθέτως, λόγῳ τῶν δρων οἰκισμοθ, ἔργασίας καὶ κυκλοφορίας, ἀγνοεῖ τὴν φύσιν. Ἐδῶ ἡ σκέψις στρέφεται πρὸς τὰ ἀτομα μὲ τὰς ἀπειρως ποικιλούσας ιδιοτυπίας καὶ ἀλλαγὰς των. Ὁχι πρὸς τὴν φύσιν. Ἐδῶ δ ὅλος ρυθμὸς ζωῆς εἶναι ταχὺς

ύποκείμενος ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς ἀπροβλέπτους μεταβολάς, ἐξ οὗ
καὶ ἡ ἀστάθεια ἴδειν, ἡθῶν, χαρακτήρων.

‘Η ζωὴ τῆς μεγάλης πόλεως διέπεται ἀπὸ τὰς ἐφαρμογὰς τῆς τεχνικῆς. Αὗται ἀναφέρονται εἰς τὰ ἔξης πράγματα: 1ον εἰς τὴν εύκολίαν καὶ ταχύτητα μετακινήσεως, 2ον εἰς τὴν εύκολίαν καὶ ἀπέραντον ποικιλίαν τῆς ἀλλαγῆς ἐντυπώσεων, δόπτικῶν, ἀκουστικῶν καὶ ἄλλων, 3ον τὴν εύκολίαν ἐπαφῆς μὲν πλήθος προσώπων, ἀλλὰ καὶ τὴν εύχερειαν ἀποφυγῆς καὶ διακοπῆς τῆς μετ^τ αύτῶν ἐπαφῆς καὶ ἀναστροφῆς, 4ον εἰς τὸ πλήθος τεχνιτῶν πραγμάτων καὶ κατασκευῶν, τὰ δποῖα χρησιμοποιεῖ δ ἀνθρωπος τῆς μεγάλης πόλεως διὰ τὴν εύμαρειαν ζωῆς.

ΤΗΣ ΘΕΜΕΛΙΩΘΕΙΣΑ ΉΠΟΔ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ πΑΙΔΕΙΑ ζητεῖ ἀπὸ τὸν ὡλοκληρωμένον ἄνθρωπον νὰ ἔχῃ τὰς ἀρετὰς τῆς σοφίας, τῆς ἀνδρείας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς σωφροσύνης. Στοιχειωδεστέρα εἶναι ἡ τῆς σωφροσύνης, τῆς αὐτοκυριαρχίας εἰς τὰς σωματικάς ἐπιθυμίας, διὰ τὰς ὅποιας ἀπαιτεῖ τὸ μέτρον καὶ τὴν ἐγκράτειαν. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰώνος μας πᾶσα ἀγωγὴ ἀπήτει ἀπὸ πᾶν πρόσωπον ὡλοκληρωμένον ἐν μέτρον περὶ τὸ τρώγειν, περὶ τὸ πίνειν, περὶ τὸν στολισμόν, περὶ τὸν ἐρωτισμόν. Σήμερον δὲ νέος ἄνθρωπος τῆς μεγαλουπόλεως εἶναι ἀνάγκη νὰ διδαχθῇ μίαν ἐγκράτειαν περὶ τὴν ὑπερβολὴν εἰς τὴν κίνησιν, τὴν ἀλλαγὴν ἐντυπώσεων, τὴν ἀστάθειαν περὶ γνωριμίας, τὴν ὑπερπροσήλωσιν εἰς πλήθος ὑλικῶν πραγμάτων καὶ κατασκευασμάτων τῆς τεχνικῆς, που διστρέφουν τὴν ψυχήν του πρὸς τὰ ἔξω.

Ίδιαιτέρως τὸ τελευταῖον χρειάζεται μίαν πειθάρχησιν, ἀλλὰ καὶ ἐν μέτρον. Οὕτε ὑπερβολή, ἀλλ' οὕτε καὶ ἔλλειψις. Ἡ παραμονὴ εἰς τὸν πρωτογονισμὸν εἶναι σήμερον ἀπαράδεκτος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔξαρτησις τῆς Ψυχῆς ἀπὸ τὰ ἔξωτερικά ἔχει συνεπείας δυσμενεστάτας.

·Ο δριθμὸς τῶν πραγμάτων τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων τῶν πόλεων εἶναι μέγας, καθιστάμενος κοινὴ ἐπιθυμία δλῶν διὰ τῆς μιμήσεως. Ἐντεύθεν ύπάρχει μία ροπὴ πρὸς ψιλομόν, ἀφοῦ διὰ τὸ πολὺ πλῆθος τὰ τολλὰ ψιλικὰ πράγματα τῆς βιοτεχνίας καὶ τῆς βιομηχανίας γεμίζουν τὴν ζωὴν τῶν.

• Ή οἰκογενειακὴ προέλευσις φέρει νέα στοιχεῖα διαφοροποιήσεως. Κατὰ πρῶτον προσδιορίζεται ἡ ψυχοσύνθεσις τοῦ νέου ἀτόμου, ἐάν ἀναπτύσσεται ἢ οὐ μετὰ τῶν γονέων του. Μία Ἑλλειψις βοηθείας, οὐ τόσον ύλικῆς, τόσον ψυχικῆς, εἶναι ἔκδηλος εἰς τοὺς στερηθέντας εἴτε τοῦ ἐνδές εἴτε τοῦ ἄλλου γονέως ἐκ ποικίλων λόγων. Ἀκόμη καὶ ἡ ἀποδημία ἢ ἡ ἐργασία μακράν εἰς ἄλλον τόπον ἔχει συνεπείας. Χειροτέρα εἰς ἐπακόλουθα εἶναι ή ὁρφανία.

‘Ολεθρία δύμως εἰς συνεπείας διὰ τὰ τέκνα εἶναι ή διάστασις καὶ τὸ διαζύγιον. ‘Εάν οἱ φθάνοντες ἔως ἐκεῖ γονεῖς, ἡδύναντο νὰ μετατεθοῦν ἔξω ἀπὸ τοὺς ἑγωῖσμούς των, καὶ νὰ ἔδουν τὰς συνεπείας τῆς διαστάσεως εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τέκνων των, δὲν θὰ δωλισθαινον μὲ τόσην εὐκολίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ τόσην ἐμμονὴν εἰς τὰ πεισματά των. Διότι εἰς τὰς διαστάσεις τὰ θλιβερώτερα θύματα εἶναι τὰ τέκνα, τραυματιζόμενα Ισοβίως χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν σαφῶς. Ταλαιπωρούνται ἀπὸ τραύματα ψυχικά, τὰ δποῖα ἡ σχολικὴ ψυχογνωσία βλέπει συνεχῶς.

‘Ακόμη καὶ ἡ συμβίωσις τῶν γονέων, ἀλλ’ ἡ μὴ συνεστίασις τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἐπειδὴ αἱ ὕραι ἐργασίας τοῦ πατρὸς εἶναι ἄλλαι ἢ ἐπειδὴ αἱ κοσμικαὶ ἀπασχολήσεις τῶν γονέων εἶναι πολλαῖ, ἐπιδρᾶ δυσμενῶς ἐπὶ τὸν παῖδα ἢ ἔφηβον. ‘Η ὕρα τῆς συγκεντρώσεως περὶ τὴν τράπεζαν γονέων καὶ τέκνων εἶναι καὶ ὕρα ψυχικῆς ἐπαφῆς καὶ ἐπιδράσεως. Κατ’ αὐτὴν διὰ τῆς ἀπλῆς συνομιλίας καὶ ἀνακοινώσεως περὶ τῶν νέων τῆς ἡμέρας γίνονται ἀβιάστως καὶ μὲ φυσικότητα συζητήσεις. Μεταδίδονται καὶ σταθεροποιούνται κρίσεις, ίδειαι καὶ ἀρχαὶ εἰς τὰ τέκνα. ‘Η ἐπίδρασις αὗτη τῶν γονέων προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν βαθύτατα μορφώσεως τῶν.

Εἰς χαμηλοτέραν μοῖραν ἀκολουθεῖ διὰ προσδιορισμὸς ἐκ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν γονέων. ‘Η μεγάλη πτωχεία συρρικνώνει καὶ τὴν ψυχὴν. ‘Αλλὰ καὶ μεγάλη οἰκονομικὴ εύρυχωρία τῶν γονέων, ἀνευ μορφώσεώς των, ἀποτελεῖ πολλάκις μειονέκτημα. ‘Η σχετικὴ στέρησις κεντρίζει συχνά τὸν νέον καὶ ἔξυπνά δυνάμεις παραμενούσας κοιμωμένας, ἐάν θὰ υπῆρχον ἐν ἀφθονίᾳ τὰ ύλικὰ μέσα.

Εἰς προσδιορισμὸς ἀκολουθεῖ ἐκ τῆς υπάρξεως ἢ μὴ ἄλλων ἀδελφῶν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ως καὶ ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ τροφίμου ἐν αὐτῇ. ‘Η ψυχολογία τοῦ μονογενοῦς, ως ἀνεφέραμεν, εἶναι ίδιαζουσα. ‘Η ηύξημένη ἀπασχόλησις τῶν γονέων του μὲ αὐτὸν τοῦ γεννᾶ τὴν ψευδαίσθησιν, διτὶ εἶναι «παιδὶ θαῦμα», ἐκδηλουμένην εἰς τὴν σχολικὴν συμπεριφοράν του. Εἰς σειρὰν περισσοτέρων ἀδελφῶν διὰ πρωτότοκος ἔχει ηύξημένον αἴσθημα εύθύνης. Θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν του ως τὸ στήριγμα τῆς οἰκογενείας μετὰ τὸν πατέρα, καὶ ἐτοιμάζεται νὰ ἀναλάβῃ τὸν ρόλον τοῦτον. ‘Αντιθέτως διὰστερότοκος ἀδιαφορεῖ δι’ ὅλα τὰ τῆς οἰκογενείας, ἀλλὰ καὶ τὰ ίδια του, ἀφοῦ βλέπει πολλούς προστάτας εἰς τοὺς μεγαλυτέρους ἀδελφούς του.

Οἱ δροὶ κατοικίας τῆς οἰκογενείας προσδιορίζουν ἐπίσης τὴν ἀνάπτυξιν παιδός καὶ ἔφηβου. Οὗτοι ἀντικατοπτρίζουν καὶ τὴν ἀνεσιν εἰς μέσα διατροφῆς διὰ τοῦτο μία ξένη παροιμία λέγει «Πές

μου πόσα δωμάτια έχει τὸ πατρικό σου σπίτι διὰ νὰ σοῦ εἴπω πόσον ύψηλός θὰ γίνης». Τοῦτο εἶναι ἀληθές, διότι λαοὶ αὐξήσαντες τὸ ἔθνικόν των εἰσόδημα καὶ τὴν εύμάρειαν βλέπουν τοὺς κληρωτούς των νὰ γίνωνται ύψηλότεροι καὶ θέλουν ύψηλότερα σχολικά θρανία.

Οἱ δυσμενεῖς δροὶ στεγάσσεως εἰς ἓνα μόνον χῶρον πολλῶν μελῶν μιᾶς οἰκογενείας παρεμποδίζει τὴν ἑτοιμασίαν τῶν σχολικῶν ἔργασιδων, ἀλλ᾽ ἔχει καὶ ἄλλας ἡθικὰς συνεπείας ἐπὶ τῶν παιδικῶν ψυχῶν.

“Η κοινωνικότης τῆς οἰκογενείας ἔχει σημασίαν. Ἰδιᾳὶ ἡ ύπερκοινωνικότης καὶ ἀνάθεσις τῆς φροντίδος τοῦ παιδός εἰς παιδαγωγὸν ἢ ύπηρεαίαν δὲν εἶναι εύνοϊκὸν στοιχεῖον. ”Επειτα γεννᾶται ἐν συναίσθημα ἀποδενώσεως μεταξὺ τέκνων καὶ γονέων, διὰ τὸ δποῖον οἱ τελευταῖοι ταλαιπωροῦνται ψυχικῶς, μὴ ύποπτευόμενοι διὰ τοῦτο ἡτο δκαρπὸς τῆς ἔξεζητημένης κοσμικότητός των. Γενικῶς ἡ υπαρξίας κανονικῆς καὶ στοργικῆς οἰκογενειακῆς ἀτμοσφαίρας ἀποτελεῖ ἀνάγκην ζωῆς διὰ τὴν ψυχικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τροφίμου. ”Αντιθέτως μία ἀτμόσφαιρα ἡλαττωμένου ἐνδιαφέροντος, εἴτε θλιψεως λόγῳ ύπάρξεως ἀσθενοῦς μέλους τῆς οἰκογενείας ἐπὶ μακρόν, εἴτε τεταραγμένων οἰκογενειακῶν σχέσεων ἀφίνει μίαν μόνιμον βαρυθυμίαν, μίαν ἀμβλεῖαν εὐαισθησίαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνατρεφομένου.

Τὸ ἀποφασιστικώτερον δλῶν διὰ τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νέου τροφίμου εἶναι ἡ υπαρξίας υγιοῦς κληρονομικότητος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ. ”Η φροντὶς διὰ τοῦτο λαμβάνεται πρὸ τοῦ γάμου. Τὸ σχολεῖον συμβάλλει διδάσκον καὶ διαδίδον τὰς ἀρχὰς εὐγονίας εἰς τοὺς ὀριμωτέρους τροφίμους του, ἵδιᾳ διὰ τοῦ μαθήματος τῆς Ψυχολογίας:

“Η ἐπιβάρυνσις ἢ μὴ τοῦ μαθητοῦ μὲ δἄλλας ἀσχολίας ὑπὸ τῶν γονέων, εἴτε βοηθείας εἰς τὸ ἐπάγγελμά των, εἴτε ύπερφορτώσεως μὲ ίδιατερα μαθήματα μουσικῆς ἢ γλωσσῶν πρέπει νὰ ἀπασχολῇ τὸ σχολεῖον. Πρέπει νὰ ἔχῃ χρόνον ἐπαρκῆ καὶ δι’ ὅπνον καὶ δι’ ἀναψυχῆν διὰ μαθητής, νὰ διαφωτίζωνται δὲ οἱ ύπερφορτώνοντες αὐτὸν γονεῖς διὰ τὰς συνεπείας.

γ'. Τὸ ἀτομικὸν Ιστορικόν.

“Η κανονικὴ κυοφορία, διὰ τοῦτος τοκετός καὶ ἡ κανονικὴ γαλουχία εἶναι παράγοντες κανονικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐκδηλώσεων τοῦ νέου ἀτόμου εἰς ἄρτιον πρόσωπον.

Οἱ ἔμπειροι διδάσκαλοι ἀκόμη καὶ σήμερον βλέπουν μίαν διαφορὰν εἰς τὰς εἰς τῶν δποῖων οἱ τρόφιμοι ἐκυοφορήθησαν καὶ ἐγεννή-

θησαν κατά τὴν κατοχὴν μὲ τὴν πεῖναν καὶ τὰς στερήσεις τῆς μητρός. Ἀκόμη καὶ τὸ ηύδημένον ποσοστὸν μυωπίας, ποὺ παρατηρεῖται σήμερον, ἥτο συνέπεια τῆς ἐλλείψεως δρισμένης βιταμίνης εἰς τὴν διατροφὴν τῆς ἔγκυου καὶ θηλαζούσης μητρός κατά τὰ τεταραγμένα πολεμικὰ καὶ μεταπολεμικὰ ἔτη.

Ἄσθένειαι τὰς διποίας διῆλθεν δι μαθητής, οὐχὶ αἱ συνήθεις παιδικαὶ, ἀλλ' αἱ ἐπηρεάζουσαι τὸ ἐγκεφαλονωτιαῖον νευρικὸν σύστημα, λαμβάνονται ώπ' ὅψιν διὰ νὰ κατανοηθοῦν δυσχέρειαι σχολικῆς ἐπιδόσεως ἔχουσαι μογιμότητα καὶ διάρκειαν. Ἐπιβάλλεται δι προσανατολισμὸς εἰς πρακτικὸν ἐπάγγελμα ἐνωρὶς τῶν ἀτόμων τούτων.

Συμβάντα ἔκτακτα ἀτομικὰ ἡ οἰκογενειακὰ γεννῶντα καὶ ἀφίγοντα τραύματα λαμβάνονται ώπ' ὅψιν, διὰ νὰ γίνῃ εἰδικὴ μεταχειρίσις, ὅπερε νὰ παραμερισθοῦν ταῦτα.

Σωματικὴ ἀρτιμέλεια, κανονικότης ἢ μὴ τῶν αἰσθητηρίων καὶ τῶν δργανικῶν συστημάτων εἶναι στοιχεῖα διὰ τὰ δποῖα πρέπει νὰ παρέχῃ πληροφορίας ὅχι μόνον ἡ οἰκογένεια, ἀλλὰ καὶ δ σχολιατρος. Εἰς ἀρτίως λειτουργοῦν σχολεῖον δέον δ σχολιατρος νὰ συντάσσῃ περιοδικῶς δελτίον ὑγείας δι' ἔκαστον μαθητήν, ύποδεικνύων καὶ μέσα βελτιώσεως.

Δὲν ἄρκει μόνη ἡ διάγνωσις. Ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς ἀπόρους μαθητὰς πρέπει τὸ σχολεῖον νὰ γνωρίζῃ εἰς ποῖα ίδρυματα δύναται νὰ τοὺς παραπέμψῃ. Διότι ἔργον του εἶναι νὰ ἔτοιμάζῃ τελειοτερους πολίτας εἰς τὴν συνολικήν των υπόστασιν, τὴν σωματοψυχικήν. "Οχι μόνον γνώσεις θεωρητικάς. "Υστερούμεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο.

δ'. Αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ τροφίμου εἰς τὴν δλην σχολικὴν ζωὴν.

Συνήθως εἰς τὴν σχολικὴν πρᾶξιν ἔκαστος μαθητής καθίσταται ἀντικείμενον παρατηρήσεως τῶν διδασκάλων του ὡς πρὸς δύο μόνον θέματα· ἐάν εἶναι ἡσυχος καὶ δὲν ἀτακτῇ, καὶ ἐάν ἔρχεται προητοιμασμένος εἰς τὰ μαθήματα. Ἡ σχολικὴ καθοδήγησις δμως πρὸς ἀναπτυξιν καὶ πρόδον χρειάζεται νὰ διαπιστώνῃ καὶ ἄλλα πλείονα στοιχεῖα δι' αὐτόν. Ταῦτα εἶναι ἡ ἐμφάνισί του κατὰ τὴν ἐν τῇ τάξι τέργασίαν, ἡ ἔκτιμησί τῶν ψυχικῶν του λειτουργιῶν, ἡ κοινωνικότης του ἐν τῇ σχολικῇ ζωῇ καὶ δι γενικὸς ψυχολογικὸς τύπος του,

"**Η** ἐμφάνισί του εἰς τὴν τάξιν κατὰ πρῶτον διαπιστώνει τὴν μορφὴν τοῦ ἐνδιαφέροντός του διὰ τὸ σχολικὸν ἔργον." Ερευνάται δηλαδή, ἐάν εἶναι ἄμεσον καὶ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν μόρφωσιν, ἡ ἐμμεσον, ἵνα μὴ διτερῇ εἰς τὴν βαθμολογίαν καὶ μὴ μειώνεται ἐνώπιον

τῶν συμμαθητῶν του. Ἐκόμη ἔάν προέρχεται, ἐκ μιμήσεως ἀπλῶς. Ἐξετάζεται ἔπειτα ὁ βαθμὸς συγκεντρώσεως τῆς προσοχῆς. Ἐπίσης ἡ διάρκειά της καὶ ἡ διαφοροποίησις κατὰ μαθήματα. Κατόπιν διαπιστούται ὁ ρυθμὸς ἀντιλήψεως τῶν διδασκομένων. Προσέτι ἡ νοημοσύνη του καὶ ὁ βαθμὸς εύφυΐας του, ἔάν συλλαμβάνῃ ἀφηρημένας σχέσεις, ἢ σχέσεις συγκεκριμένων πραγμάτων. Ἡ φαντασία του καὶ ὁ τύπος αὐτῆς. Ο τρόπος ἐκφράσεως καὶ δημιουργίας κατὰ τὴν συμμετοχήν του εἰς τὰ μαθήματα εἶναι καθοδηγητικός. Ἐάν ἔχῃ εύχεριαν ἢ δυσχέρειαν, πλούτον ἢ πτωχείαν λέξεων, πρωτοτυπίαν ἢ κοινοτυπίαν εἰς δύσα λέγει.

Κατὰ τὴν ἑκτέλεσιν ἐν τῇ τάξει ἐργασιῶν ἔξετάζεται κατὰ πόσον τὰς ἑκτελεῖ μὲ ταχύτητα ἢ βραδύτητα. Δηλαδὴ ὑποβάλλεται εἰς παρατήρησιν ὁ ρυθμὸς ἐργασίας του. Ἡ μνήμη του ἐπίσης, ἔάν εἶναι εὔκολος ἢ δύσκολος, πιστὴ ἢ ἀνευ πιστότητος. Ἐξετάζεται ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ εἰς τὰ μαθήματα διὰ διατυπώσεως ἀποριῶν, καὶ ἔάν τοῦτο γίνεται δλῶς αὐθόρμήτως, ἢ λόγῳ παρακινήσεως τοῦ διδάσκοντος. Προσέχεται ἡ ποιότης τῶν γραπτῶν ἐργασιῶν ποὺ ἔτοιμάζει κατ’ οἶκον. Ἐάν ἔτοιμάζωνται ἀπλῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῆ, ἢ ἔάν κατεβλήθη προσπάθεια διὰ νὰ προσεγγίσουν εἰς τὸ τέλειον. Ἐάν ὑπάρχῃ εύκολα ἑκτελέσεως τῶν. Τοῦτο βλέπομεν εἰς τὰς συνθέσεις, τὰς φυσικομαθηματικὰς δοκήσεις, τὰ σχέδια, τοὺς χάρτας, τὰς συλλογὰς κλπ.

Ἐνδείξεις περὶ τῆς ψυχοσυνθέσεως του μᾶς παρέχει ἀκόμη τὸ εἶδος τῆς ἀντιδράσεως τοῦ τροφίμου· δταν ἐπαινῆται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, δταν ἐπιτιμᾶται δι’ ἀταξίαν ἢ ἀμέλειαν, δταν παρενοχλήται ἐκ μέρους συμμαθητῶν του. Ἐνδείξεις παρέχει ἡ προτίμησίς του διὰ κατὰ παραγγελίαν ἢ δι’ ἐλευθέρας σχολικὰς ἐργασίας· εἴτε πρόκειται περὶ ἐκθέσεων, εἴτε περὶ ἰχνογραφημάτων καὶ χειροτεχνημάτων. Εἰς τὰς ἐλευθέρας γίνονται ψυχολογικαὶ παρατηρήσεις πλουσιώτεραι.

Τέλος προσέχεται ἡ βουλητικότης καὶ ἐνεργητικότης. Ἐάν ἐπιθυμῇ πρωτοβουλίας καὶ ἀνάληψιν εύθύνης, ἢ θέλει νὰ τὸν δδηγοθν εἰς δλα. Ἐάν εἶναι πλήρης δράσεως ἢ νωθρός, ἔάν πειθαρχῆ καὶ κυριαρχῆ ἐαυτοῦ, ἔάν ἀποθαρρύνεται κατὰ τὰ ἐμπόδια καὶ τὰς ἀποτυχίας, ἢ ἐπαναλαμβάνῃ τὰς προσπαθείας του μὲ εύχαριστησιν, διότι τοῦ ἐδόθη νέα διέξοδος εἰς τὴν ἐνεργητικότητά του.

Ἡ κοινωνικότης του. Ἐνῷ τὰ προηγούμενα στοιχεῖα ἐκφράζουν τὸν ἀτομικὸν δυναμισμὸν του, προσέχεται ἡ ἐκδήλωσίς του ἐν τῇ ἐπαφῇ του πρὸς τοὺς ἄλλους. Ἡ ἐμφάνισίς του εἰς τὸ σχολεῖον, ἢ εύπρέπεια τῆς ἐνδυμασίας του καὶ ἡ καθαριότης του. Ἐπειτα ἡ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς συμμαθητὰς του, ἔάν εἶναι εύγενής, ἐγωϊστική, ἀδιάφορος, τραχεῖα. Ἐάν ὑπάρχῃ ἐνδιαφέρον διὰ δημιουργίαν σχέ-

σεων καὶ φιλιῶν.' Εάν θέλῃ σχέσιν μὲντος ἥ μὲν πολλούς, μὲν πρόσωπα δημοιά του, δινώτερά του, ἥ κατώτερά του. 'Εάν υπάρχῃ ἡ προτίμησις νὰ ζῇ κλειστὸς εἰς τὸν ἔαυτόν του, προτιμῶν τὴν μόνωσιν. Εἰς τὴν τελευταῖαν ταύτην περίπτεροι θὰ ἀναζητηθοῦν τὰ αἴτια. Μήπως εἶναι διαφορὰ ἡλικίας ἀπὸ τοὺς συμμαθητάς του. Μήπως εἶναι μεγάλη διαφορὰ ως πρὸς τὴν εὐφυΐαν. Μήπως τοθτοὶ προέρχεται ἐκ συνειδήσεως δινωτερότητος λόγῳ κοινωνικῆς θέσεως, ἥ ἐκ συνειδήσεως κατωτερότητος.' Εάν τέλος ἡ μόνωσις εἶναι μορφῆς ἀσυνήθους διὰ τὴν ἡλικίαν του, διότε δέον νὰ ἐξετασθῇ μήπως πρόκειται περὶ καταθλιψεώς καὶ τῶν αἴτιων αὐτῆς.

Λεπτομερέστερον ἐξετάζεται, ἐάν δὲ τρόφιμος κατὰ τὴν σχολικήν του κοινωνικότητα ἀποτελῇ ἐνωτικὸν ἥ διαλυτικὸν στοιχεῖον. 'Εάν εἶναι ἐριστικός καὶ ἐπιθετικός, ἥ εἶναι συμβιβαστικός. 'Εάν βοηθῆται ἔχοντας ἀνάγκην συναδέλφους του, ἐάν πρωτοστατῇ εἰς τὰ διμαδικά ἔργα τόσον τῆς τάξεως, δυσον καὶ τοῦ σχολείου.

Προσέχεται ἡ ἐλκυστικότης του καὶ ἡ ἐπιβολή του. 'Εάν ζητοῦν τὰς σχέσεις του πολλοί, δλίγοι, ἥ οὐδεὶς. Παρατηρεῖται τὶ διαμορφωμένον συναίσθημα ἔχει καὶ ποῖον εἶναι. 'Εάν εἶναι συναίσθημα αὐτοπεποιθήσεως ἥ δινωτερότητος μὴ δικαιολογημένης. 'Εάν εἶναι συναίσθημα ἀπλῶς σεμνότητος νεανικῆς, ἥ κατωτερότητος, ἥ καὶ φοβίας ἐνώπιον ἀλλων προσώπων. Εἰδικώτερον προσέχεται ἡ τάσις ἐπιβολῆς καὶ ἀποκτήσεως κύρους, πῶς ἐκδηλώνεται. Δι' ἐπιτεύξεως δινωτέρων ἐπιδόσεων, καὶ ποθε; Εἰς τὰ μαθήματα ἥ εἰς τὸν ἀθλητισμόν; Εἰς καὶ οἶκον ἔργασίας καὶ συλλογάς, εἰς υπηρεσίας πρὸς συναδέλφους του; Μήπως γίνεται δι' ἐπιδείξεως προσόντων δινυπόρκτων; 'Ακόμη καὶ ἡ συμπεριφορὰ κατὰ τὴν ἄμιλλαν καὶ τὸν ἀγῶνα προσέχεται ποία εἶναι. Εἶναι δίκαιος καὶ ἀναγνωρίζει τὰς ἐπιτυχίας τοῦ ἀντιπάλου του; 'Εκτιμᾷ τὸν ἀντίπαλον; τὸν ἀγαπᾷ ως συνεργάτην διὰ τὴν δυνατότητα υπάρξεως ἀγῶνος, ἥ τὸν ἀποστρέφεται; Μήπως τὸν συκοφαντεῖ, ἥ τὸν μισεῖ;

'Εξετάζεται ἀκόμη, ἐάν εἶναι δημοφιλής μεταξὺ τῶν συναδέλφων του καὶ εἰς ποία στοιχεῖα διφεύλεται τοθτοῖ. Εἰς τὴν σωματικήν ἐμφάνισιν; Εἰς τὴν εύκολίαν καὶ τὸ εύχαριστον τοῦ λόγου;

Τὸ θέμα τοθτοὶ τῆς ἐμφάνισεως ἐν τῇ σχολικῇ ζωῇ δὲν εἶναι κάτι τὸ δευτερεύον διὰ τὸ παιδευτικὸν ἔργον. Εἶναι στοιχεῖον πληροφοριασκὸν διὰ τὴν ψυχικήν θεμελίωσιν τῶν ἀτόμων.' Ο υπεύθυνος ἐκπαιδευτὴς πρέπει νὰ τὴν προσέχῃ εἰς δλας της τὰς ἀποχρώσεις.

"Ολα τὰ δεδομένα ταῦτα περὶ ψυχογνωσίας τῶν μαθητῶν βοηθοῦν τὸν διδάσκαλον, διότε νὰ προσανατολίζῃ τὴν ἔργασίαν του εἰς τὰς ἐκάστοτε πραγματικότητας τοῦ σχολείου. Ρυθμίζει ἐπὶ τῇ βάσει

τούτων τὸ δμαδικῶς ἀσκούμενον ἔργον καὶ προσέχει περισσότερον τὰ σημεῖα, τὰ δποῖα διακριβώνει ἐκ τῶν παρατηρήσεών του.' Οργανώνει ἐπιτυχέστερον τὴν ἀτομικὴν καθοδήγησιν τῶν μαθητῶν του. Τέλος ἀναζητεῖ καὶ ὑποδεικνύει εἰς τοὺς γονεῖς μετὰ τῶν δποῖων συνεργάζεται τὰ κατάλληλα μέσα βοηθείας.

B. Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

'Η ψυχογνωσία τῶν μαθητῶν διὰ νὰ εἶναι ἀρτία, δέον νὰ συμπληροθταὶ διὰ τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ σχολείου μετὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ παιδευομένου. 'Η οἰκογένεια δύναται νὰ παράσχῃ πληροφορίας, ἀλλὰ καὶ δυνατότητας κατανοήσεως πολλῶν ἐκδηλώσεων τούτου. Συγχρόνως αὕτη δύναται νὰ καθοδηγηθῇ, πῶς νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔργον καὶ τὴν προσπάθειαν τοῦ σχολείου. 'Η συνεργασία αὕτη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη προήχθη ἐπαρκῶς καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀγαθὰ εἶναι πολλά. Άλλας ἀναλυτικαὶ πληροφορίαι περὶ τῆς βιολογικῆς καταστάσεως τοῦ μαθητοῦ, ως καὶ τῆς πορείας ζωῆς του μέχρι τούτῳ εἶναι πολύτιμοι. Πρὸ πάντων ίδιαζοντα συμβάντα τῆς ζωῆς του. Πληροφορίαι περὶ τοῦ πῶς διάγει καὶ ἐκδηλούται κατ' οἶκον ὑπὸ ἐποψιν ἐργατικότητος, εὔπειθείας, φιλοτιμίας, αὐτοσυναισθήματος, ἀντοχῆς εἰς κόπον. Τὰ τῶν συναναστροφῶν του καὶ κλίσεων παρέχουν σημεῖα στηρίξεως τοῦ σχολικοῦ ἔργου.

'Η πρώτη φροντίς ἐν προκειμένῳ εἶναι νὰ συνηθίσουν οἱ γονεῖς νὰ προσέρχωνται εἰς τὸ σχολεῖον. Πρὸς τοῦτο δέον νὰ δρίζεται τακτὴ ἡμέρα καθ' ἐκάστην ἐβδομάδα καὶ δι' ἐκάστην τάξιν, ἵτις νὰ γνωστοποιήται ἀρμοδίως παρὰ τοῦ διευθυντοῦ. Προκειμένου δημως περὶ πολυτυμημάτων σχολείων δέον νὰ ὑπάρχῃ δικαστήριος διδασκαλος ἐκάστης τάξεως, συνήθως δικαστήριος τῶν 'Ἐλληνικῶν ως διδάσκων τὰ πλείστα μαθήματα, διτις νὰ ἔχῃ στοιχεῖα εἰκονίζοντα τὴν συνολικὴν ἐπίδοσιν τοῦ μαθητοῦ εἰς δλα τὰ μαθήματα καὶ εἰς τὴν δλην ἐκδήλωσίν του ἐν τῷ σχολείῳ.

Κατὰ τὴν ἐπικοινωνίαν ταύτην ἀποκτᾷ τὸ σχολεῖον μίαν σαφῆ εἰκόνα διὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν τὸν ίδιον, πληροφορούμενον τὰς ίδιοτυπίας του παρὰ τῶν γονέων του. 'Η οἰκογένεια διαφωτίζεται περὶ τῆς ἀνάγκης, διτις νὰ συνεισφέρῃ εἰς προσπάθειαν καὶ νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔργον τοῦ σχολείου ἀντιμετωπίζουσα τὰς ἐλλείψεις τοῦ μαθητοῦ. Διορθώνεται οὕτως ἡ ἀντίληψις, διτις ἡ τυχόν ἀμέλεια καὶ υστέρησις εἰς πρόδοτον, ως καὶ ἡθικὴ χαλάρωσις πρέπει νὰ ἐπιρριφθῇ εἰς τὸ σχολεῖον. Πρὸς τοὺς γονεῖς τοῦ μαθητοῦ δέον νὰ τονίζεται, διτις αἱ δραὶ τοῦ σχολείου

διατίθενται, ὅντα παράσχουν γνώσεις καὶ δεξιότητας, χωρὶς βεβαίως νὰ παραλείπεται καὶ ἡ ἡθικὴ ἀγωγὴ. "Οτι ἡ τελευταῖα δλοκληροῦται ἐκ τῆς φροντίδος τῆς οἰκογενείας, δπου διέρχεται τὰς περισσοτέρας δρας του καὶ ὑπόκειται εἰς τὴν πατρικήν ἔξουσίαν.

'Ακόμη τῆς ύποδεικνύεται δτι, ὃν ἡ οἰκογένεια, ἔχουσα δλίγα τέκνα, δυσκολεύεται εἰς τοῦτο, πῶς ἀπαιτεῖ νὰ πράξῃ τοῦτο μόνον τὸ σχολεῖον, τὸ δποίον ἔχει ἔκατοντάδας δλας τροφίμων.

Βεβαίως ἡ οἰκογένεια εἰς τὸ ζήτημα τοῦ ήθους στερεῖται συνήθως τῆς εἰδικῆς καταρτίσεως διὰ σπουδῶν. Ἐπίσης στερεῖται τῶν μέσων συγκρίσεως πολλῶν δμηλίκων, που ἔχει ἐν σχολεῖον. Διαφωτίζεται δθεν, πῶς νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἐξ ύπερβολικῆς στοργῆς δικαιολόγησιν τοῦ τροφίμου δι' δλα, τὴν φθάνουσαν ἐνίστε καὶ μέχρι μομφῶν κατὰ τοῦ σχολείου. Διασαφεῖται, δτι βλάπτεται ὁ νέος, ἐάν δημιουργήσῃ ἐσφαλμένον αὐτοσυναίσθημα περὶ δηθεν ἀδικίας διὰ καθυστέρησιν, ἥτις προέρχεται ἀπὸ ίδικήν του φυγοπονίαν ἢ καὶ δυσκολίαν εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ νοημοσύνην. Πάντως ἡ ἐπαφὴ αὗτη μετὰ τῆς οἰκογενείας χρειάζεται πολλὴν λεπτότητα καὶ ψυχολογικήν κατανόησιν.

Πλὴν τῆς ἀτομικῆς ταύτης ἐπικοινωνίας εἰς τακτὰς δρας τὸ σχολεῖον, στηριζόμενον εἰς τὰς ἐξ αὐτῶν διαπιστώσεις καὶ εἰς τὰ τῆς δλης ἐπιδόσεως τῶν μαθητῶν, δργανώνει συγκεντρώσεις δμαδικάς γονέων, δπου ἀναπτύσσονται τὰ σχετικὰ θέματα, γινομένης καὶ σχετικῆς συζητήσεως καὶ λύσεως ἀποριῶν.

Αἱ συγκεντρώσεις δύνανται νὰ γίνωνται καὶ κατὰ τάξεις ἀπὸ τὸν διδάσκαλον τῆς τάξεως καὶ δι' δλους τοὺς γονεῖς τῶν μαθητῶν, πρὸς τοὺς δποίους δμιλεῖ ὁ διευθυντής ἢ δλλο μέλλος τοῦ προσωπικοῦ.

Αἱ γενικαὶ συγκεντρώσεις αὗται διὰ νὰ ἐπιτυγχάνουν δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολλαὶ, 2-3 κατ' ἔτος, νὰ γίνωνται δὲ εἰς ἡμέραν Κυριακήν, προετοιμαζόμεναι δμως καὶ ἀναγγελλόμεναι δι' ἀτομικῶν ειδοποιήσεων πρὸς ἀρκετῶν ἡμερῶν.

Μόνον ἡ προσωπικὴ αὗτη ἐπικοινωνία βελτιώνει τοὺς καθυστεροῦντας καὶ λύει προβλήματα ἐγκαίρως. Οὕτω προλαμβάνεται ἡ δημιουργία μιᾶς ἔχθρικῆς σχέσεως μεταξὺ σχολείου καὶ οἰκογενείας. Ἐκεῖνο τὸ δποίον γίνεται συνήθως, νὰ εἴδοποιούνται οἱ γονεῖς μόνον μετὰ τὸ πρῶτον σχολικὸν ἔξαμηνον, δσάκις υστερεῖ, ἢ καὶ διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους, δτι ἀπερρίφθη, δὲν εἶναι τρόπος ἀσκήσεως ἔργου μορφωτικοῦ, δλλ' ἔργου λογιστικοῦ.

Διὰ τῆς ἐπαφῆς ταύτης ἡ οἰκογένεια συχνὰ προφυλάσσεται ἀπὸ πολλὰς παρανοήσεις. Δύνανται ἐπὶ παραδείγματι τὸ τέκνον τῶν νὰ προοδεύῃ εἰς μιὰν ξένην γλωσσαν ἢ εἰς τὴν μουσικήν, ἐνῷ εἰς τὸ

σχολείον νὰ παραμείνῃ στάσιμον, διότι ίσως ἡ ίδια ἡ οἰκογένεια ἔδωσεν ἔμφασιν εἰς τὰ ίδιαίτερα ταῦτα μαθήματα διὰ διαφόρους λόγους, λησμονήσασα τὸν ρόλον τῆς σχολικῆς προόδου διὰ τὴν δληγή μετὰ ταῦτα σταδιοδρομίαν τοῦ τέκνου της.

‘Η οἰκογένεια καθοδηγεῖται προσέτι εἰς τὸ νὰ οἰκειώνεται τοὺς σκοπούς τοῦ σχολείου τοὺς ἀπαιτούντας τάξιν, σύστημα ἐργασίας, ἐπιμέλειαν, αὐτοκυριαρχίαν, ἀσκησιν τοῦ σώματος καὶ τόνωσιν τῆς εὔεξίας του, τὰ δποῖα συχνὰ ἡ κατὰ παρανόησιν στοργὴ δὲν τὰ ἀπαιτεῖ ἐπιμόνως, ἀλλὰ χαλαρῶς. Καθοδηγεῖται νὰ μὴ παρεμποδίζῃ τὸ σχολικὸν ἔργον διὰ διαφόρων ἀπερισκέπτων λόγων.’ Οταν ἐμβάλλεται φόρβος διὰ τὸ σχολεῖον, τότε γεννᾶται μῆσος διὰ τὸ σχολεῖον. ‘Ἐπισης δταν παρουσιάζεται τὸ σχολεῖον ως παῖζον ρόλον θηριοδαμαστοῦ, δστις δὲν τοῦ ἀνήκει.’ Ο ρόλος οὗτος πίπτει ἐπὶ τῶν γονέων, οὐχὶ ἐπὶ τῶν διδασκάλων.

‘Η κατάρριψις τοῦ κύρους τοῦ σχολείου, ἢ τοῦ κύρους ἐνὸς διδασκάλου δι’ ἐπικρίσεων κατ’ οἶκον παρουσίᾳ τοῦ μαθητοῦ εἶναι δλεθρία. ’Ακόμη καὶ δ χειρότερος διδάσκαλος προάγει τὸν μαθητὴν διότι ύπάρχουν καὶ τὰ ἀλλα μορφωτικὰ στοιχεῖα, ἡ ἐπικοινωνία μεθ’ δμηλίκων καὶ ἀνταλλαγὴ σκέψεων, ἡ ἀσκησις τῶν ποικίλων λειτουργιῶν κατὰ τὴν ἐν τῷ σχολείῳ ζωὴν, ἡ κατ’ οἶκον ἀνατιθεμένη μελέτη καὶ προπαρασκευὴ.

‘Αποφασιστικὴ εἶναι ἡ συνεργασία αὗτη σχολείου καὶ οἰκογένειας ἀκόμη καὶ διὰ τὸν δρθὸν προσανατολισμὸν τοῦ τροφίμου κατὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἐκ τοῦ σχολείου, εἴτε διὰ περαιτέρω σπουδάς, εἴτε δι’ ἔνταξιν εἰς ἐπάγγελμα. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ προτίμησις παρὰ τοῦ νέου δι’ ἐν ἔργον. Πρέπει νὰ εἶναι καὶ κατάλληλος. Τοῦτο ἐσημείωνεν ἡδη δ Ρουσσὼ εἰς τὸν Αίμιλιον γράφων «‘Υπάρχει μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τοῦ νὰ ἀρέσῃ εἰς τινα ἐν ἐπάγγελμα καὶ τοῦ νὰ εἶναι κατάλληλος δι’ αὐτό». Πολλοὶ γέοι προτιμοῦν ἐπαγγέλματα, ως τοῦ ἀεροπόρου, τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ, τοῦ μηχανικοῦ, τοῦ ναυπηγοῦ, τοῦ πολιτικοῦ. ’Ερωτάται δμως κατὰ πόσον εἶναι κατάλληλοι ἐκ τῆς ὑφῆς τῆς προσωπικότητός των. Τοῦτο συμβαίνει, διότι ἡ προτίμησις τῶν προέρχεται ἀπὸ μίμησιν ἀλλῶν, ἀπὸ ἔξωτερικὰ στοιχεῖα αἴγλης, ἡ ἀπὸ φιλοδοξίας τῆς ίδιας οἰκογενείας.

‘Ἐν ποσοστὸν διὰ τῆς συνηθείας προσαρμόζεται εἰς δ, τι ἥρχισε καὶ δὲν ἀπασχολεῖται μὲ τὸ θέμα. ’Ἐν ἀλλο εύρισκει, δτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ ήτο ἐσφαλμένη, ἀλλὰ κάμνει υπομονήν. ’Ἐν ἀλλο ὑφίσταται καθημερινῶς ψυχικὴν ταλαιπωρίαν ἀπὸ τὴν ἀντίφασιν μὲ τὸν ἑαυτόν του, ἥτις ἔχει ἀπήχησιν καὶ εἰς τὰς σχέσεις του πρὸς τὴν οἰκογένειάν του καὶ εἰς τὴν ἀπόδοσιν εἰς τὸ ἔργον του καὶ εἰς τὴν ύγειαν του.

Διὰ τὴν πρόληψιν τοιούτων ἀντιφάσεων ζωῆς ἐπιβάλλεται ἡ συνεργασία σχολείου καὶ οἰκογενείας, διότι πρέπει βαθμηδὸν τὸ σχολεῖον νὰ φθάνῃ μέχρι τῆς χειραγωγήσεως τῶν τροφίμων του πρὸς ἔνταξιν εἰς ἔργον, ἡ δποία θὰ εἴναι τόσον ἀποδοτικωτέρα, όσον τὸ κῦρος αὐτοῦ διατηρεῖται υψηλότερον.

Ἄκριμη καὶ κατὰ τὰς δυσμενεῖς περιπτώσεις ἔξελιξεως ἡ γνώμη τοῦ σχολείου πρὸς τὴν οἰκογένειαν ἐλαττώνει ταλαιπωρίας, ὑποδεικνύει τρόπους θεραπείας, μέσοις ἀναπληρώσεως, ὅστε ἔκαστον νέον ἄτομον νὰ δυνηθῇ νὰ ζήσῃ τὴν ζωήν του, συμβάλλον τὸ ἕδιον, ἀλλὰ καὶ συνεπικουρούμενον ἀπὸ τοὺς κατ' ἐπάγγελμα καθηγητάς του.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΥ
ΤΟΜΕΑΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΔΙΕΓΘΩΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ